

РЕСТАВРАЦІЯ АВТЕНТИЧНОГО РОЗПИСУ СТАРО АКАДЕМІЧНОГО КОРПУСУ КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ

Будівля Староакадемічного корпусу є найстарішою будівлею на території Києво-Могилянської академії. Саме тут зберігся унікальний, історично цінний фреско-клейовий розпис XVII—початку XVIII ст., над яким працювали реставратори.

Відомо, що пам'ятки історії і культури є своєрідним естетичним фондом духовного вдосконалення людей. У кожному з них сфокусовано певний творчий імпульс, який передається як сучасникам, так і наступним поколінням, збагачуючи їхні душі.

Однак, всякий витвір мистецтва, хоч би яке духовне та естетичне навантаження ніс у собі, є певним матеріальним об'єктом, підвладним неминучій руйнівній дії часу. Ці втрати збільшуються й іншими чинниками — війнами, стихійними бідами, а здебільшого — невисокою культурою людей, байдужістю. Помічено, що чим більшим був рівень цивілізації, тим з більшою впертістю і вмінням люди прагнули зберегти культурні, духовні цінності від безжалісної дії часу. Поради щодо збереження мистецьких творів знаходимо ще в давніх рукописах Теофіла та Діонісія Фурноаграфіота. Але чи не найдієвіше рятує пам'ятки усвідомлення їхньої цінності і небайдужість до них людини. Лише автентичні твори мають велику силу впливу на формування особистості, навіть збережені фрагментарно. Поняття автентичності нині широко обговорюється світовою науковою громадськістю.

В Києві досі збереглися лише поодинокі фрагменти фреско-клейового розпису XVII — початку XVIII ст. Серед них — орнаментальний розпис церкви Всіх святих Києво-Печерської лаври, окремі композиції і фрагменти орнаменту Софійського собору і Кирилівської церкви, фрески Спаса на Берестові, та композиції в навчальних класах Києво-Могилянської академії. Знайдені ці клейові малювання під час реставраційних робіт різного часу.

Нагадаємо, що Староакадемічний корпус було побудовано як навчальний. Первісно

одноповерховий, покритий двоскатним із заломом дахом, з відкритою аркадою — галереєю. Дослідники пов'язують початок побудови цього приміщення з 1704 р. Пізніше перебудований за проектом І. Г. Шеделя в 1732—1740 рр., внаслідок чого став триповерховим з одноглавою конгрегаційною Благовіщенською церквою.

Є свідчення серйозних ушкоджень приміщення під час пожежі 1811 р., що були ліквідовані в 1824 р. за проектом архітектора О. І. Меленського. Під час цих робіт змінили форму даху, арки галереї нижнього поверху укріпили додатковими пілонами. Під час ремонту 1837 р. перенесли в глибину приміщення сходи, що вели з галереї на другий поверх.

Закладені в 1863—1864 рр. за проектом архітектора П. І. Спарро, арки галерей утворили два довгих коридори. До перебудови приміщення через кожні дві аудиторії розмішувались сіни для відпочинку слухачів, а в теплий час року для цієї мети використовували галерею. Отже, перший склепінчастий поверх з товстими (до 1,3 м) стінами складається з трьох частин. Кожна з них має по дві класні кімнати, розділені вузькими сіннями. Тут містилися класи нижніх та середніх ступенів навчання (інфіми, фари, граматики, синтаксими, поетики, риторики).

Верхній поверх призначався для вищих класів. Сполучення між аудиторіями здійснювалось через аркову галерею (що як зазначалось, нині закладену), між поверхами — через сходи в торцях [1].

Під час реставрації цього корпусу в 1950—1970 рр. (арх. Бикова Р. П.) обстеження інтер'єру на предмет виявлення розпису не проводилось. Але не важко здогадатись, що всі зазначені ремонти відбулись і на поверхні стін інтер'єру.

Лише згодом, завдяки виявленому опису майна Академії за 1821—1824 рр. у фондах ЦНБ АН України, де згадувалось про кілька зображень на стінах першого поверху, почалось зондажне обстеження приміщення. Навесні 1992 р. внаслідок обстеження виявлено згадану в описі композицію "Преображеніє" розміром 185x120 см. Під кількома шарами вапняного покриття знайдено фрагмент фарбового шару поганої збереженості. Почалась тривала й копітка робота по розкриттю всіх ніш, де визначено наявність розпису. Мікрохімічним аналізом матеріалів ідентифіковано техніку клейового живопису по щільному шару первісного ґрунту, який міцно тримався з кладкою. Визначено також сліди пізніших ремонтів у вигляді крихких шпатлювань [2]. Значних втрат зазнала композиція "Богоматір", що стоїть на сфері і топче дракона, виконана в синій гамі. Це дуже рідкісна іконографія, характерна для барокового мистецтва, позначеного такою символікою (порівняймо графіку Тарасевича, Щирського). Зображення є, можливо, ілюстрацією до Біблії (кн. Буття, р. 3, в. 14,15), де сказано, що Діва народить Господа, а диявол боротиметься не лише з сином, жалитиме його в п'яту, а й з його матір'ю. Не будемо заглиблюватись у богословське підґрунтя цього сюжету, зазначимо лише важливість цієї композиції для вивчення тогочасної епохи.

Зазнала втрат і композиція "Благовіщення". На жаль, голова зображення Богоматері, їрука, а також голова ангела поновлені в пізніші часи олією. Та це не заважає побачити в понівеченому розписі легкість і пластичність первісного малюнка. Добре збереглось обрамлення, що організувало простір ушкодженої композиції, де

згори читається зображення Святого Духа у вигляді голуба, фігура Ангела на повний зріст у тричетвертному повороті до Богоматері, що сидить з розкритою книгою за столом, спершись правицею на нього. Із втратами у верхній частині неба розкрито від нашарувань композицію "Богоявлення" або "Хрещення Господнє". Фігура Христа в тричетвертному повороті праворуч зі складеними побожно руками і схилоною до Івана Предтечі головою, фігура якого проглядається з правого боку композиції. За рішенням Науково-реставраційної ради раму композиції частково реконструйовано за збереженим зразком.

Та чи не найбільших втрат зазнав сюжет "Преображення Господнє". Але, незважаючи на фрагментарну збереженість, ці розписи несуть дуже цінну інформацію про характер оздоблення цивільної архітектури початку XVIII ст. опорядження навчальних класів, а тематика зображень свідчить про ідеї Боготвілення. Всі ці моменти є цікавою сторінкою тогочасної історії. Завершення реставрації цих чотирьох композицій у 1995 р. (художник-реставратор Мінько В. І.) якось пройшло непоміченим, хоч їх наявність важко переоцінити. На жаль, не відбулось подальшого вивчення цього матеріалу і реконструкції на планшетах з відповідними анотаціями, що сприяло б відвідувачам краще зрозуміти їхнє значення. Більше того, вже досить тривалий час ці зображення зовсім приховані від глядачів через певний режим використання приміщення, а вони є чи не найдорожчим скарбом головної автентичної споруди — Староакадемічного корпусу КМА і потребують нашої уваги.

1. Памятники градостроительства и архитектуры Украинской ССР. — К., Будівельник. — 1983. — С. 18.

2. Отчет о реставрации настенной клеевой живописи в первом этаже Староакадемического корпуса Киево-Могилянской академии 1996 г. Архив корпорации "Укрреставрація".

Dorofienko I.

THE RESTORATION OF AUTHENICAL OLDACADEMIAN BLOCK OF KYIV-MOHYLA ACADEMY

The building of oldacademian block is the oldest one in the complex of Kyiv-Mohyla academy. There were found the historically valuable fresco-sticky marals of 17th and the beginning of 18th century which been under restoration.